

بررسی تأثیر بازآموزی بر میزان آگاهی و نگرش ماماها در نحوه انجام معاینه بالینی پستان در مراکز بهداشتی شهرستان اردبیل

مژگان غفاری مقدم^{۱*}، فرید عبادی فرد آذر^۲، علیرضا ظهور^۲

۱. کارشناس ارشد آموزش بهداشت، دانشکده بهداشت دانشگاه علوم پزشکی اردبیل

۲. عضو هیئت علمی دانشکده مدیریت و اطلاع رسانی پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی تهران

* نویسنده مسئول: تلفن: ۰۴۷۷۲۰۴۵۱۵۵۲ - فکس: ۰۴۵۱۵۵۱۲۰۰۴ - ایمیل: m.gaffarimogadam@arums.ac.ir

چکیده

زمینه و هدف: آموزش توانمندترین ابزار برای انتقال دانش به انسان می‌باشد، روش‌های مختلفی جهت آموزش وجود دارد که یکی از آنها تشکیل دوره‌های بازآموزی می‌باشد. آموزش فنون معاینات بالینی پستان، مهارت‌ها و شیوه‌های جدید برای انجام آن یا بازآموزی از اهمیت و ارزش زیادی برخوردار است و هدف از آن آگاهی ماماها به وظایف و مسئولیت‌ها، تأمین مهارت و توانایی لازم جهت ارتقاء و انطباق با وضع جدید می‌باشد.

روش کار: این پژوهش به صورت یک مطالعه توصیفی - مقطعی در مراکز بهداشتی شهرستان اردبیل انجام گرفت. در این پژوهش کلیه پرسنل مامایی شاغل در مراکز بهداشتی به وسیله پرسشنامه‌ای که توسط پژوهشگر بر اساس محتوای بازآموزی ساخته شده بود، در قبل و بعد از بازآموزی تحت بررسی قرار گرفتند و نهایتاً داده‌ها با استفاده از روش‌های آماری SPSS مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت.

یافته‌ها: نتایج مطالعه اختلاف آماری معنی‌داری را بین نمره آگاهی قبل و بعد از آموزش نشان داد ($p < 0.05$) که نشان‌دهنده تأثیر مثبت بازآموزی است. طبق یافته‌ها میانگین سنی افراد مورد پژوهش ۳۰/۱ سال (۳۴-۳۰ سال) بوده و بیشترین منبع کسب اطلاعات (۲۰ درصد) مطالعه شخصی بوده است، این در حالی است که ۴۵ درصد افراد مورد مطالعه قبلاً هیچ‌گونه دوره آموزشی را سپری نکرده بودند.

بحث و نتیجه گیری: با توجه به تأثیر چشمگیر دوره‌های بازآموزی کوتاه مدت در افزایش آگاهی افراد تحت بررسی برگزاری چنین دوره‌هایی در سطح کشور برای پرسنل بهداشتی و مامایی کلیه درمانگاه‌ها ضروری به نظر می‌رسد.

واژه‌های کلیدی: بازآموزی، آگاهی، نگرش، معاینه بالینی پستان

پذیرش: ۹۰/۷/۱۹

دریافت: ۹۰/۵/۲

مقدمه

سرطان یک بیماری رو به تزاید در جهان می‌باشد که این افزایش و مرگ و میر ناشی از آن بسیار نگران‌کننده است. سرطان که مدت‌های طولانی یک مسئله عمده بهداشتی در کشورهای توسعه‌یافته بود، حال یک مسئله عمده بهداشتی در کلیه کشورها می‌باشد. در بین انواع سرطان، سرطان پستان

عمده‌ترین سرطان در بین زنان می‌باشد. بر اساس آخرین آمارهای موجود این سرطان مقام اول را در بین ده سرطان شایع در زنان ایران داراست و طبق همین آمار این سرطان در استان اردبیل پس از سرطان معده و مری مقام سوم را کسب نموده است [۱]. امروزه تأکید اساسی بر روی پیشگیری از بیماری‌ها می‌باشد [۲].

روش کار

این مطالعه در سال ۱۳۸۵ به صورت یک مطالعه توصیفی- مقطعی در مراکز بهداشتی شهرستان اردبیل بر روی ماماهاى شاغل در مراکز و پایگاه‌های بهداشتی انجام گرفت. این مطالعه از نوع قبل و بعد، در طی دو مرحله که عبارت از آزمون اولیه قبل از اجرای برنامه بازآموزی، و آزمون ثانویه بعد از اجرای برنامه بازآموزی اجرا گردید. با توجه به این که کل پرسنل مذکور ۶۰ نفر بودند، تمامی افراد در مطالعه مورد ارزشیابی قرار گرفتند.

روش گردآوری اطلاعات در این مطالعه، پرسش‌نامه‌ای بود که به منظور دستیابی به اهداف پژوهش، بر اساس محتوای بازآموزی، توسط پژوهشگر و در قالب ۲۰ سوال آگاهی‌گزینه‌ای و ۱۳ سوال نگرشی در قالب لیکرت ۵ گزینه‌ای تنظیم گردید، که با مطالعه پرسشنامه برای سوالات آگاهی با انتخاب گزینه مورد نظر پاسخ داده شد و در نمره‌گذاری به هر پاسخ صحیح نمره یک و به هر پاسخ غلط نمره صفر تعلق گرفت و از مجموع نمرات کسب‌شده نمره کل آگاهی (حداقل نمره صفر و حداکثر نمره ۲۰) محاسبه شد.

میزان آگاهی بر اساس نمرات به سه گروه ضعیف (کمتر از ۸)، متوسط (بین ۹-۱۵) و خوب (بیشتر از ۱۶) تقسیم شدند. برای سوالات نگرش، روی یک مقیاس پنج گزینه‌ای لیکرت پاسخ داده شد. مقیاس‌های لیکرت با گزینه «کاملاً موافقم» شروع و با «کاملاً مخالفم» پایان می‌یافت. به گزینه کاملاً موافقم امتیاز ۵ و گزینه کاملاً مخالفم امتیاز صفر داده شد. به این ترتیب حداکثر نمره سنجش نگرش ۶۵ بود.

برای ارزیابی وضعیت نگرش، میانگین نمرات با حداقل نمره صفر و حداکثر نمره ۶۵ به کمتر از ۳۵ (نگرش ضعیف)، امتیاز بین ۳۶-۵۵ (متوسط) و امتیاز بالای ۵۶ سطح (نگرش خوب) تقسیم‌بندی گردید.

در زمینه سرطان پستان، تأکید بر پیشگیری شامل مواردی چون خودآزمایی^۱، معاینه بالینی پستان^۲ و ماموگرافی می‌باشد [۳].

طبق نظر ایگناویسیون و باین به دلیل نوآوری‌هایی که در رشته علم و تکنولوژی وجود دارد، آموزش کارکنان بهداشتی از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است و به همین دلیل کارکنان بهداشتی مسئولند که اطلاعات خود را وسعت بخشیده و در مهارت‌هایشان موارد جدید را بکار گرفته و از تغییرات جدید در زمینه بهداشت آگاهی یابند. بازآموزی در پزشکی بخش تفکیک‌ناپذیر از فعالیت‌های هر نظام بهداشتی درمانی است که در دهه‌های اخیر به گونه‌ای چشمگیر مورد توجه اکثر کشورهای دنیا قرار گرفته است. کارکنان بهداشتی باید در صدد افزایش آگاهی‌ها، مهارت‌ها و آشنایی با تغییرات موجود در زمینه بهداشتی باشند. کارگاه‌های آموزشی، سمینارها و برنامه‌های آموزشی در محل خدمت از جمله مواردی هستند که کارکنان بهداشتی می‌توانند از آن طریق به دانش و آگاهی خود بیفزایند [۴].

در نهایت باید عنوان نمود: آموزش، کارمندی با دانش و مهارت در انجام یک کار تربیت می‌کند. آموزش باید یک فرآیند مداوم باشد، اگرچه آموزش می‌تواند پرهزینه باشد و زمان زیادی بگیرد، اما یک سرمایه‌گذاری در منابع انسانی سازمان است و یک برنامه آموزشی خوب در یک محیط مناسب، بهره‌وری، و افزایش رضایت شغلی را تضمین می‌کند [۵].

از این‌رو آموزش فنون معاینات بالینی پستان، مهارت‌ها و شیوه‌های جدید برای انجام آن یا بازآموزی، از اهمیت و ارزش زیادی برخوردار است و هدف از آن ایجاد آگاهی ماماها به وظایف و مسئولیت‌ها، تأمین مهارت و توانایی لازم جهت ارتقاء و انطباق با وضع جدید می‌باشد.

1. Breast Self Exam (BSE)
2. Clinical Breast Exam (CBE)

جدول ۱. منبع کسب اطلاعات مرتبط با انجام معاینات بالینی پستان در ماماهاى مورد بررسی

درصد	تعداد	منابع کسب اطلاعات
۳/۳	۲	کلاس‌های بازآموزی
۱۰	۶	سمینار
۲۰	۱۲	مطالعه شخصی
۱۰	۶	کلاس‌های بازآموزی، سمینار و مطالعه شخصی
۱/۷	۱	کلاس‌های بازآموزی و سمینار
۵	۳	سمینار و مطالعه شخصی
۴۵	۲۷	آموزش ندیده
۵	۳	سایر منابع
۱۰۰	۶۰	جمع کل

جدول ۲. توزیع فراوانی سابقه انجام معاینه بالینی پستان در مراجعین به ماماهاى معاینه کننده مراکز

درصد	تعداد	انجام معاینه بالینی پستان در مراجعین
۶۰	۳۶	داشته اند
۴۰	۲۴	نداشته اند
۱۰۰	۶۰	جمع کل

همان‌طور که در جدول شماره ۴ مشاهده می‌شود، قبل از اجرای برنامه بازآموزی سطح آگاهی خوب در حد صفر بوده است که بعد از بازآموزی به ۳۰٪ افزایش یافت. همچنین قبل از اجرای برنامه بازآموزی ۲۱/۷٪ ماماها دارای نگرش خوبی در خصوص انجام معاینات بالینی پستان داشتند که بعد از اجرای برنامه بازآموزی به ۳۱/۷٪ ارتقاء یافت (جدول شماره ۵). بین نمرات آگاهی قبل و بعد از بازآموزی اختلاف معنی‌داری وجود دارد که نشانه تاثیر مثبت بازآموزی است (جدول ۶).

اعتبار علمی پرسش‌نامه توسط تنی چند از اساتید دانشگاه مورد تایید قرار گرفت و برای روایی آن نیز، از روش محتوا استفاده گردید.

آزمون اولیه^۱ به منظور سنجش سطح آگاهی و نگرش شرکت‌کنندگان در ارتباط با اطلاعات پرسشنامه صورت گرفت. سپس کلاس آموزشی به صورت حضوری به مدت ۲ ساعت با ارائه کتابچه آموزشی به ماماهاى تحت مطالعه برگزار گردید. در نهایت یک ماه پس از آزمون اولیه، به منظور بررسی تاثیر و ماندگاری اطلاعات حاصل از بازآموزی در میان شرکت‌کنندگان آزمون ثانویه^۲ بعمل آمد. سپس اطلاعات حاصل از پرسش‌نامه‌ها کدبندی و توسط نرم‌افزار آماری SPSS نگرارش ۱۲ مورد تجزیه و تحلیل آماری قرار گرفت. جهت نیل به اهداف پژوهش و آزمون فرضیه، از روش‌های آمار استنباطی شامل آزمون t زوج استفاده گردید.

یافته‌ها

نتایج حاصل از این پژوهش نشان داد که ۴۵٪ افراد هیچ‌گونه آموزشی در زمینه معاینات بالینی پستان ندیده بودند و بیشترین منبع کسب اطلاعاتشان (۲۰ درصد) مطالعه شخصی بوده است (جدول ۱). همچنین ۶۰٪ ماماها در مراجعین خود معاینات بالینی پستان را انجام می‌دادند (جدول ۲). لازم به ذکر است که ۶۰ نفر از ماماهاى مورد مطالعه (۳۸/۳٪) در گروه سنی ۳۴-۳۰ ساله و ۳/۳٪ در گروه سنی بالای ۴۰ سال بوده و ۳۹ نفر (۶۵٪) دارای تحصیلات کارشناسی و ۲۱ نفر (۳۵٪) با مدرک کاردانی بودند (جدول ۳).

1. Pre test
2. Post test

جدول ۳. توزیع فراوانی سنی و سطح تحصیلات افراد مورد بررسی (N=۶۰)

سطح تحصیلات	سن/سال					
	کمتر از ۲۴	۲۵-۲۹	۳۰-۳۴	۳۵-۳۹	بالاتر از ۴۰	کارندان
تعداد	۹	۱۸	۲۳	۸	۲	۳۹
درصد	۱۵	۳۰	۳۸/۳	۱۳/۳	۳/۳	۶۵
میانگین	۳۰/۱					
انحراف معیار	۴/۸					

جدول ۴. توزیع سطح نمرات آگاهی ماماهاى تحت مطالعه به معاینات بالینی پستان قبل و بعد از بازآموزی

امتیاز آگاهی	قبل از بازآموزی		بعد از بازآموزی	
	تعداد	درصد	تعداد	درصد
خوب (بالای ۱۶)	۰	٪۰	۱۸	٪۳۰
متوسط (۹-۱۵)	۶۰	٪۱۰۰	۴۲	٪۷۰
ضعیف (کمتر از ۸)	۰	٪۰	۰	٪۰
کل	۶۰	٪۱۰۰	۶۰	٪۱۰۰

جدول ۵. توزیع سطح نمرات نگرش ماماهاى تحت مطالعه به معاینات بالینی پستان قبل و بعد از بازآموزی

امتیاز نگرش	قبل از بازآموزی		بعد از بازآموزی	
	تعداد	درصد	تعداد	درصد
خوب (بالای ۵۶)	۱۳	٪۲۱/۷	۱۹	٪۳۱/۷
متوسط (۳۶-۵۵)	۴۵	٪۷۵	۳۷	٪۶۱/۷
ضعیف (کمتر از ۳۵)	۲	٪۳/۳	۴	٪۶/۷
کل	۶۰	٪۱۰۰	۶۰	٪۱۰۰

جدول ۶. مقایسه نمرات آگاهی و نگرش ماماهاى تحت مطالعه به معاینات بالینی پستان قبل و بعد از بازآموزی از طریق آزمون t زوج (pair t test) (N=۶۰)

شاخص آماری	قبل از آموزش		بعد از آموزش		نتیجه آزمون t
	میانگین	انحراف معیار	میانگین	انحراف معیار	
نمره آگاهی	۱۱/۹۱	۱/۴۱	۱۴/۴۰	۳/۷۶	P=0/000
نمره نگرش	۴۹/۰۱	۷/۴۴	۵۱/۷۰	۹/۳۸	P=0/092

بحث

طبق یافته‌ها ۶۰٪ از ماماهاى مورد بررسی معاینه بالینی پستان را در بیماران خود انجام می‌دانند، در صورتی‌که در بررسی انجام‌شده توسط چانگ^۱ و همکاران در بخش بهداشت سنگاپور که تحت عنوان بررسی آگاهی و عملکرد پرستاران در مورد بیماریابی سرطان پستان در سال ۲۰۰۲ انجام گرفت

۵۴/۱٪ از پرستاران معاینه بالینی پستان را انجام می‌دانند [۶].

همچنین مطالعه نیکولسیس^۲ که با هدف تعیین عوامل اصلی لازم جهت انجام معاینات کلینیکی پستان بین سال‌های ۱۹۹۶ و ۱۹۹۷ در مکزیک انجام شد، وجود پزشکان زن را در انجام خودآزمایی موثر دانسته و بیان می‌کند که شناسایی موانع اجتماعی،

1. Chong

2. Nicholsis

فرهنگی و روانی در بکارگیری و ارزیابی خودآزمایی موثر است [۷].

طبق یافته‌های مطالعه حاضر، ۴۵٪ از افراد تحت بررسی، در مورد معاینات بالینی پستان هیچ‌گونه آموزشی ندیده بودند و کسانی هم که دارای اطلاعاتی در زمینه معاینه بالینی پستان بودند مطالعه شخصی را مهمترین منبع کسب اطلاعات بیان داشتند (۲۰٪) و ۱۷٪ با کمترین فراوانی با شرکت در کلاس‌های بازآموزی و سمینار کسب اطلاعات کرده بودند، در صورتی که در مطالعه‌ای که در اسپارتهای ترکیه در سال ۱۹۹۹ توسط ازتورک جهت بررسی نحوه اجرای خودآزمایی پستان در میان زنان اسپارتهای انجام گرفت، مهمترین منبع کسب اطلاعات در زمینه خودآزمایی را تلویزیون عنوان کردند. به عبارت دیگر تاثیر رسانه‌ها در مورد آموزش خودآزمایی بیشتر از کارکنان بهداشتی بود [۸].

همچنین در مطالعه گاربرس و چپاسون که به منظور بررسی الگوهای لازم در مورد بیماریابی سرطان پستان و آگاهی و عملکرد زنان در شهر نیویورک انجام شد، ارائه مدل‌های آموزشی معمول به زنان جوان مراجعه‌کننده را به عنوان یک الگو برای انتقال اطلاعات و تقویت پیام‌های آموزشی برای زنان

خویشاوند آن‌ها در بیماریابی سرطان سینه موثر دانسته است [۹].

همچنین نتایج یافته‌های پژوهش حاضر نشان داد که ۲۱/۷٪ ماماها دارای نگرش خوب در خصوص معاینات بالینی پستان بودند که بعد از اجرای برنامه بازآموزی به ۳۱/۷٪ افزایش یافت، که این نشان‌دهنده تاثیر بازآموزی در افزایش حیطه نگرش خوب می‌باشد. این در حالی است که در حیطه کلی نگرش، قبل و بعد از بازآموزی، اختلاف آماری معنی‌داری مشاهده نشد. همچنین یافته‌ها نشان داد که بین نمرات آگاهی قبل و بعد از بازآموزی و انجام معاینات بالینی پستان اختلاف معنی‌داری وجود دارد که نشان‌دهنده تاثیر مثبت بازآموزی است ($p < 0.05$).

نتیجه گیری

با توجه به نتایج به دست آمده از این پژوهش به نظر می‌رسد برگزاری دوره‌های بازآموزی معاینات بالینی پستان در سطح کشور به منظور افزایش آگاهی پرسنل بهداشتی و مامایی درمانگاه‌ها ضروری می‌باشد.

References

- 1- The Center of Diseases Management, cancer office. A national report of cancers 1382. The first print, Kelk dirin publication. 1384: 60.
- 2- Helm SP, Del PE. society health nursing. second vol. chehr publication. Tehran. 1385: 116.
- 3- Karandish S, Sokhandan M. The important points and the most prevalents in health. Jafari publication. Second print. Tehran. 1376.
- 4- Ignata V, Donna B. Medical surgical nursing. Philadelphia: W.B, Saunders company. 1991: 20.
- 5- Huffman S, Edna K. Health information management. Berwyn Illionosis: Physicians Record company. 1994: 578.
- 6- Chong PN, Krishnan M, Hong CY, Swah TS. Knowledge and Practice of breast cancer Screening Amongst Public Health Nurses in Singapore. Singapore Med J. 2002; 43(10): 509-516.
- 7- Ofelia PV, Juan GFP, lizabeth LC. Institutional factors conditioning the use of clinical breast examination. salud puplica de mexico. August 2004; 64(4).
- 8- Ozturk M, EnginVS, Kisioglu AN. The Practice of breast self examination among women at Gulistan district of Isparta. Eastern Journal of medicine. 1999; 4(2): 47-50.
<http://ejm.yyu.edu.tr>
- 9- Samantha G, Mary AC. Patterns of agreement on cancer screening Knowledge and Practice among women in Dominican and Mexican families in New York City.
<http://www.MedSciMonit.co> vol 10, No11, 200

A Survey on Retraining Effect on Knowledge and Attitude of Midwives about Clinical Breast Exam in Ardabil Health Centers

Gaffarimoggadam M ^{*1}, Ebadifard F ², Zohoor A ²

1. MSc in health education, school of public health, Ardabil University of Medical Sciences, Ardabil, Iran.

2. Department of Management, school of Management and Medical Information, Tehran University of medical Sciences, Tehran, Iran

*Corresponding Author: Tel: 04515520477 Fax: 04515512004 E-mail: m.gaffarimoggadam@arums.ac.ir

Received: 2011/07/24

Accepted: 2011/10/11

ABSTRACT

Background & Objectives: Education is the most powerful tool for transferring knowledge to people. Retraining course is one of the different education methods. It is important and worthful to train techniques of clinical breast exam, related skills, and new exam methods in order to increase midwives' knowledge about their tasks and responsibilities and develop skills and abilities to cope with new situations.

Methods: A cross-sectional study was done in health centers of Ardabil city. All midwives working in Ardabil health centers were studied before and after retraining using a questionnaire made based on retraining content. Data were analyzed using SPSS 12.

Results: There was statistically significant differences between knowledge scores for before and after education ($p < 0.05$) showing positive effect of retraining. Results showed that the age of subjects studied was on average 30.1 years (30-34) and individual study was the most important resources for information obtained (20 percent). However, 45 percent of midwives had no tainting courses so far.

Conclusion: Considering the remarkable effect of short term retraining courses on midwives knowledge, holding these kinds of courses for all employed midwives in health centers is necessary.

Keywords: Retraining, Knowledge, Attitude, Clinical Breast Exam.